

International Review

№ 4(12)

грудень 2009

ВІДНОСИНИ УКРАЇНА – ЄС: у вимірі року

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Автори:
В. Мовчан
А. Веселовський
Л. Пирожков

В цьому номері кварталника публікуються результати моніторингу відносин Україна-ЄС за 2009 рік, який здійснюється в рамках спільного проекту „Моніторинг відносин Україна-ЄС” започаткованого Регіональним представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні і Білорусії та Інститутом зовнішньої політики Дипломатичної академії України при МЗС України.

Необхідність запровадження такого проекту обумовлена потребою переосмислення ситуації, що склалась у відносинах між Україною та Європейським союзом а також формулювання нової моделі євро інтеграційної стратегії України в рамках політики сусідства.

Переосмислення стратегії реалізації євроінтеграційного курсу України потребує розробки нових підходів з впровадження європейських стандартів у різних сферах суспільного життя та наближення України до вимог членства в ЄС. Одним з таких підходів є формування стратегічного порозуміння серед політичної еліти щодо європейського напрямку розвитку України. Іншим напрямком реалізації євро інтеграційних прагнень України є досягнення ширшої обізнаності громадськості щодо стану та перспектив європейської інтеграції України. Важливим завданням є також досягнення більшої обізнаності і розуміння з боку вітчизняного бізнесу важливості європейської інтеграції України, доручення його до стратегічного мислення, щільної прив'язки України до європейського ринку та ділової культури.

Важливим сегментом реалізації завдань євроінтеграції України є регіональні аспекти інтеграції, що потребує регулярного інформування регіонів про головні події в ЄС та взаємовідносин між Україною і Європейським Союзом.

З цією метою в рамках реалізації проекту і здійснюється моніторинг відносин Україна-ЄС, їх аналіз та публікація результатів, а також їх адресне розповсюдження серед регіональних органів державної влади, іноземних дипломатичних представництв та неурядових організацій.

Зміст публікацій виражає виключно погляди авторів і не обов'язково збігається з поглядами і позиціями Інституту зовнішньої політики та Фонду Фрідріха Еберта.

ЗМІСТ

<i>Вероніка Мовчан, Алла Кобилянська, Наталя Сисенко</i> Економічна інтеграція і кооперація України та ЄС : підсумки 2009	4
<i>Андрій Веселовський</i> Європейський Союз та Україна: між доконаним та недоконаним	29
<i>Леонід Пирожков</i> Параметри зони вільної торгівлі між Україною та ЄС в умовах фінансово – економічної кризи	36
English summaries	40

*Алла Кобилянська,
Вероніка Мовчан,
Наталя Сисенко,
співробітники Інституту економічних досліджень
та політичних консультацій*

ЕКОНОМІЧНА ІНТЕГРАЦІЯ І КООПЕРАЦІЯ УКРАЇНИ ТА ЄС: ПІДСУМКИ 2009 РОКУ

Вступ

2009 рік – це в першу чергу рік економічної та фінансової кризи, рік скорочення виробництва і попиту, рік зростання фіскальних дефіцитів та накопичення державних боргів. Вочевидь, економічне співробітництво України та ЄС не могло уникнути впливу загальносвітової рецесії. Найболючіше криза вразила торгівлю товарами, обсяги якої скоротились більш ніж у вдвічі, а також потоки іноземного капіталу, де спостерігалось зменшення обсягів надходжень прямих іноземних інвестицій на фоні чистого відтоку іншого капіталу.

Завдяки активній анти-протекціоністській позиції СОТ у світі не відбулось різкого зростання торговельних обмежень, що дозволило українським експортерам скористатись перевагами стрімкої девальвації національної валюти та частково зберегти свої позиції на міжнародних ринках. В той же час сама Україна піддалась протекціоністським настроям і у березні ввела тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита на окремі товари “некритичного” імпорту.

Газовий конфлікт між Україною та Росією на початку року підкреслив значущість співпраці з ЄС в енергетичній сфері. В цій сфері співробітництва було досягнуто кількох важливих домовленостей. Однак принципових змін у форматі економічного співробітництва між Україною та ЄС, наприклад, підписання поглибленої угоди про вільну торгівлю, у 2009 році не відбулось.

ТОРГІВЕЛЬНІ ВІДНОСИНИ

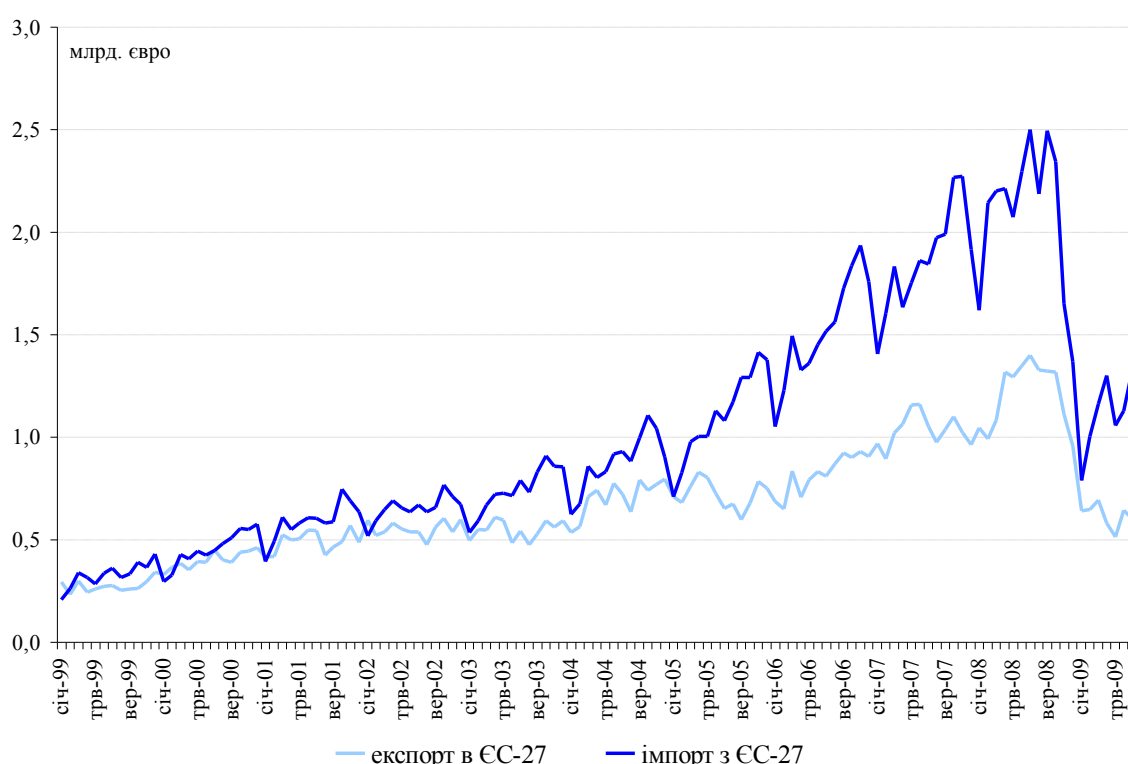
Торгівля товарами

Зниження економічної активності як в Україні, так і в країнах ЄС, спричинене світовою економічною кризою, а також зміною умов торгівлі, що в цілому негативно вплинули на обсяги товарної торгівлі між Україною та ЄС. За даними Євростату, протягом другої половини 2008 року та у 2009 році відбулось різке скорочення вартісних

обсягів українського експорту, й у травні 2009 року місячний експорт України в ЄС знизився до рівня середньомісячного експорту 2003 року (Рисунок 1). У липні 2008 року Україна експортувала в ЄС-27 в 2,72 рази більше, ніж у травні 2009 року.

Падіння імпорту було ще стрімкішим: у січні 2009 року імпорт товарів з ЄС-27 був у 3,2 рази меншим, аніж у липні 2008 року (Рисунок 1). Варто відзначити, що низхідна динаміка імпорту змінилась висхідною вже на початку 2009 року, хоча обсяги імпорту залишались значно нижчими за історичний максимум. В той же час відновлення українського експорту в ЄС за перші сім місяців 2009 року фактично не відбулось, незважаючи на девальвацію гривні.

Рисунок 1. Вартісні обсяги торгівлі товарами між Україною та ЄС-27 у 1999-2009 роках

Джерело: Свростат, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database

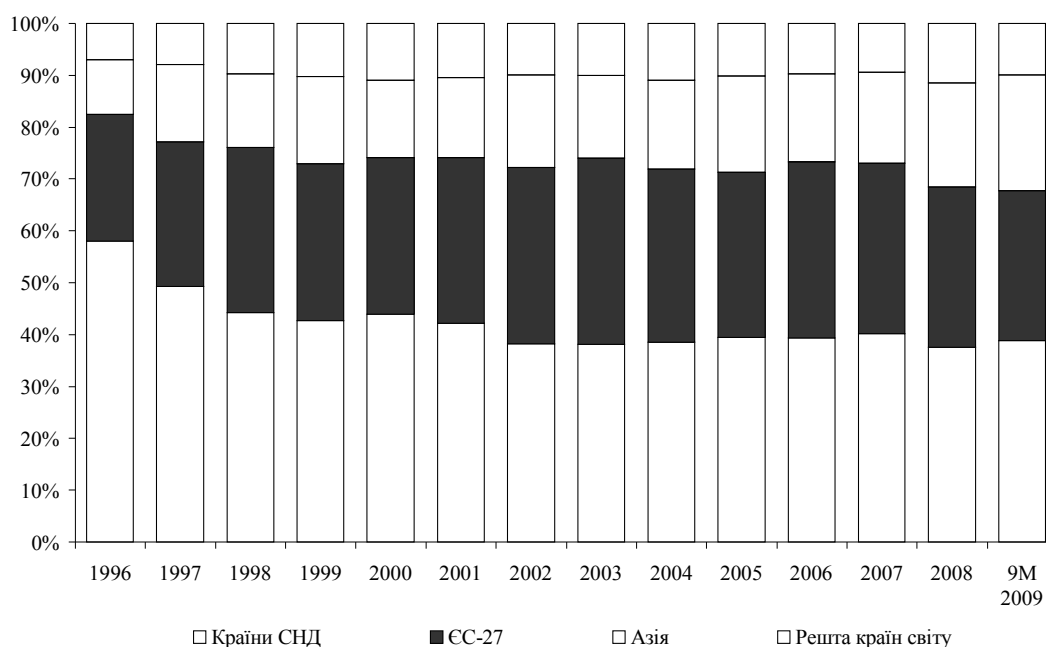
Також зазначимо, що після тимчасового збалансування обсягів експорту та імпорту наприкінці 2008 року та на початку 2009 року знов почав зростати дефіцит торгівлі товарами. Вочевидь, без принципової зміни структури експорту Україна залишатиметься нетто-імпортером у торгівлі з ЄС, оскільки в країні існує високий стійкий попит на продукцію європейських фірм, необхідну для модернізації внутрішнього виробництва та задоволення потреб споживачів у товарах тривалого використання.

Хоча світова криза різко знизила обсяги зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС, значущість ЄС-27 як торговельного партнера України у 2009 році майже не змінилась. ЄС-27 як єдина митна територія залишився найбільшим торговельним партнером України у 2009 році. За даними Держкомстату України, товарообіг з ЄС становив 17,2 млрд.

доларів США у січні-вересні 2009 року, дефіцит торгівлі – 4,4 млрд. доларів США. Це дорівнює 29,1% загального товарообігу України за дев'ять місяців року порівняно з 23,6% товарообігу з Російською Федерацією, наступним за значущістю торгівельним партнером України.

В той же час, у 2009 році продовжилась тенденція до поступового зменшення ролі ЄС-27 як торгівельного партнера України після піку, досягнутого у 2003 році, коли товарообіг України з ЄС досяг 35,9% загального товарообігу країни (Рисунок 2). Частково зниження частки ЄС відбулось за рахунок підвищення частки імпорту з країн СНД, що зумовлено відносно меншим скороченням імпорту з країн СНД порівняно з падінням імпорту з ЄС. Однак важливішою є тенденція триваючої географічно диверсифікації торгівлі, свідченням чого є підвищення значущості країн Азії у товарообігу України.

Рисунок 2. Структура товарообігу України з рештою країн світу у 1996-2009 роках

Джерело: Держкомстат, розрахунки ІЕД

Різде скорочення обсягів експорту України в ЄС-27 відбулось у фактично всіх товарних категоріях, за виключенням торгівлі напоями та тютюновими виробами, попит на які залишився досить стійким навіть за умов кризи. Однак низька частка цієї категорії експорту (0,3% від сукупного експорту) не дозволила Україні скористатись перевагами меншої еластичності попиту на цю товарну категорію.

У вартісному виразі найбільше скоротився експорт мінерального палива та паливо-мастильних матеріалів: на 67,9% за січень-липень 2009 року у вимірі рік до року. Це пояснюється як зниженням світових цін на нафту після їх рекордних значень, що були зафіксовані у першій половині 2008 року (ціна сирової нафти доходила до 140 доларів США за барель), так і скороченням попиту на ці продукти на фоні нижчої економічної

активності в ЄС. У другому кварталі реальний ВВП ЄС-27 скоротився на 5,6% у вимірі рік до року. Аналогічні причини – тобто зниження цін і попиту – зумовили 54,3% падіння експорту товарів промислового виробництва, у першу чергу експорту металів, адже саме ця категорія товарів складає найбільшу частку української товарної торгівлі. Зміна ринкової кон'юнктури призвела до різкого зниження ролі товарів промислового виробництва в експорті до ЄС. Натомість, зросла значущість експорту сільськогосподарських товарів, нехарчової сировини (зокрема, насіння рапсу), а також масла та олії рослинного і тваринного походження. Також у 2009 році продовжилось зростання частки торгівлі машинами та транспортним обладнанням за рахунок порівняно меншого скорочення експорту товарів цієї категорії.

Таблиця 1. Експорт України в країни ЄС-27 за основними товарними категоріями

	Структура, % від загального**		Темп приросту/падіння, % рік до року**	
	2008*	2009*	2008*	2009*
Харчові продукти та живі тварини	5,2	8,2	142,4	-20,2
Напої та тютюнові вироби	0,2	0,3	19,9	5,6
Нехарчова сировина, за винятком палива	11,9	17,6	5,4	-25,0
Мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали	20,5	12,9	87,5	-67,9
Масла тваринного та рослинного походження, жир та віск	2,9	4,7	-2,7	-17,3
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	6,5	5,8	6,3	-54,3
Товари промислового виробництва, в основному класифіковані за матеріалами (вкл. метали)	36,8	29,1	6,6	-59,7
Машини та транспортне обладнання	9,6	11,7	37,3	-38,1
Змішані промислові статті	4,2	6,4	-3,1	-22,5

Джерело: Євростат (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>), розрахунки ІЕД

Примітки: * на основі даних семи місяців року

** розраховано на основі вартісних показників, виражених у євро

Зміни у структурі імпорту товарів з країн ЄС-27 також були суттєвими (Таблиця 2). Імпорт скоротився за всіма товарними категоріями, за виключенням масла та олії рослинного і тваринного походження, імпорт яких продовжив зростати, хоча й значно повільнішими темпами, аніж до кризи. Ймовірно, триваюче зростання імпорту масел пов'язано з попитом на ці товари з боку харчової промисловості, скорочення випуску в якій було одним з найменших серед галузей обробної промисловості завдяки меншій еластичності попиту на продовольчі товари порівняно з непродовольчими товарами.

Найвищі темпи падіння – і відповідно різке зниження частки цих товарів у загальній структурі імпорту – спостерігались у імпорті мінерального палива, а також машин та обладнання. Імпорт обох категорій товарів скоротився майже на третину.

Різке падіння імпорту в Україну пояснюється дією кількох чинників. По-перше, це девальвація гривні, яка зробила імпорт менш доступним. По-друге, це загальне скорочення доходів всіх економічних суб'єктів (підприємств, домогосподарств, держави)

на фоні падіння виробництва. По-третє, це обмеження доступу по фінансових ресурсів внаслідок банківської кризи та припинення притоку іноземного капіталу.

В результаті у 2009 році відбулось стрімке падіння внутрішнього попиту, у тому числі й попиту на імпортні товари. Зокрема, у другому кварталі 2009 року реальне валове нагромадження основного капіталу склало 57,8% у вимірі рік до року, тоді як реальне кінцеве споживання домогосподарств впало на 11,6%. Додатковим фактором скорочення вартісних обсягів імпорту стало зниження світових цін на сировину, у першу чергу на нафту.

Однак окрім суто економічних факторів, на скорочення імпорту машин та обладнання вплинув адміністративний фактор, а саме встановлення 13-відсоткової тимчасової надбавки до діючих ввізних мит, яка поширювалась на автомобілі та холодильники і діяла з березня по вересень 2009 року.

Таблиця 2. Імпорт України з країн ЄС-27 за основними товарними категоріями

	Структура, % від загального**		Темп приросту/падіння, % рік до року**	
	2008*	2009*	2008*	2009*
Харчові продукти та живі тварини	4,7	7,6	53,2	-16,5
Напої та тютюнові вироби	0,7	0,8	2,3	-37,7
Нехарчова сировина, за винятком палива	1,8	2,0	34,3	-41,1
Мінеральне паливо, паливно-мастильні матеріали	5,3	3,6	122,6	-65,0
Масла тваринного та рослинного походження, жир та віск	0,2	0,4	122,4	24,2
Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	14,1	19,4	20,4	-28,9
Товари промислового виробництва, в основному класифіковані за матеріалами (вкл. метали)	15,4	17,3	16,6	-42,1
Машини та транспортне обладнання	44,9	31,6	23,4	-63,6
Змішані промислові статті	10,7	14,8	23,3	-28,4

Джерело: Євростат (<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/>), розрахунки ІЕД

Примітки: * на основі даних семи місяців року

** розраховано на основі вартісних показників, виражених у євро

Таким чином, у 2009 році ЄС-27 як єдина митна територія залишився головним торгівельним партнером України, незважаючи на різке скорочення товарообігу, зумовлене економічною кризою. Стрімкіше, порівняно з експортом, падіння імпорту призвело до звуження дефіциту торгівлі товарами, хоча Україна залишилась нетто-імпортером у торгівлі з ЄС. Серед експортерів в ЄС від кризи найбільше постраждали виробники металів та мінерального палива, тоді як найзначніше скорочення імпорту відбулось у категорії “машини і транспортне обладнання”, що було зумовлено як зниженням внутрішнього попиту, так і тимчасовим підвищенням ввізних мит на окремі види товарів цієї категорії.

Торгівля послугами

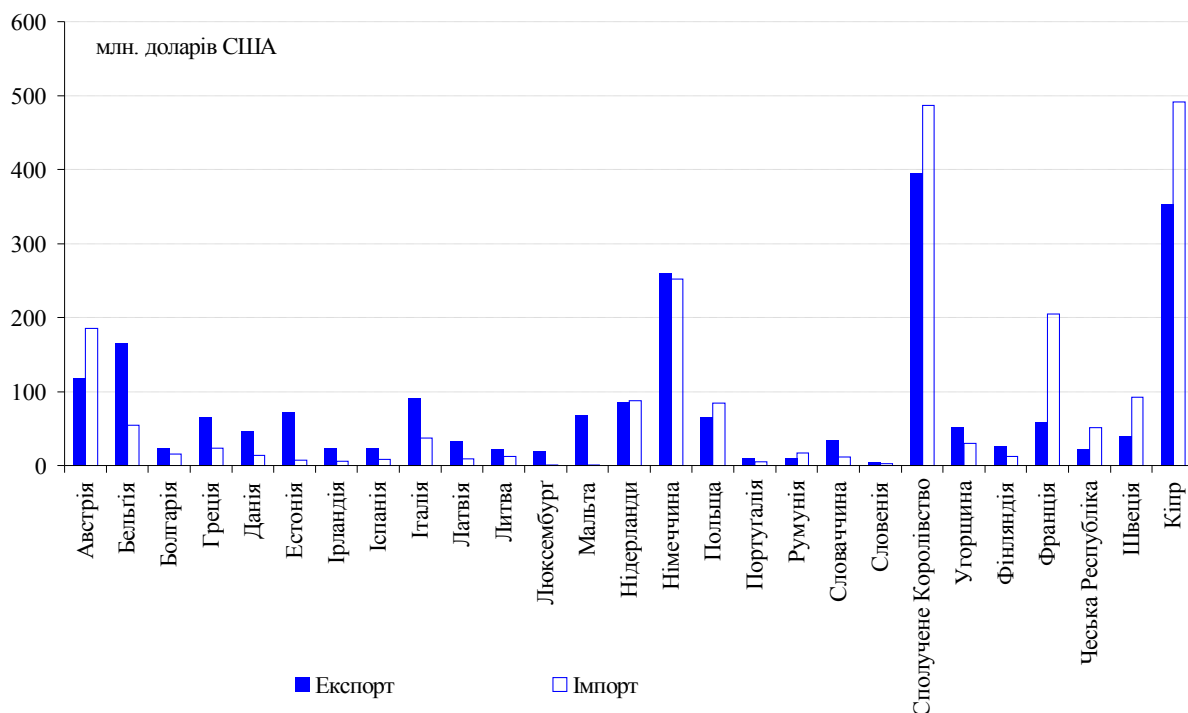
Торгівля послугами меншою мірою постраждала від кризи порівняно з товарною торгівлею. Якщо сукупний товарообіг України у 2009 році знизився фактично вдвічі, скорочення сукупної торгівлі послугами склало лише 22% у вимірі рік до року.

Як і у торгівлі товарами, у торгівлі послугами ЄС є основним партнером України. За даними Держкомстату, у січні-вересні 2009 року частка торгівлі послугами з ЄС-27 становила 41% від сукупної торгівлі послугами, тоді як частка Російської Федерації була 27%. За дев'ять місяців 2009 року на країни ЄС-27 припадало 32,0% загального експорту послуг з України та 57,5% імпорту. Для порівняння, частки Росії становили 34,9% та 12,7%, відповідно.

У номінальному виразі у січні-вересні 2009 року експорт послуг до ЄС-27 склав 2,19 млрд. доларів США, скоротившись на 27,6% порівняно з минулорічним показником. Імпорт за цей період впав менше (лише на 17,9% у вимірі рік до року) і дорівнював 2,20 млрд. дол. США. Відповідно, за цей період сформувався від'ємний баланс торгівлі послугами з ЄС на рівні 0,01 млрд. доларів США, тоді як у відповідному періоду минулого року він був додатнім на рівні 0,3 млрд. доларів США.

Як в експорті, так і в імпорті послуг основними країнами-партнерами України залишились Сполучене Королівство, Кіпр та Німеччина, на які припадало 46,1% експорту та 55,9% імпорту з країн ЄС-27 (Рисунок 3). Однак порівняно з минулим роком зросла відносна значущість Кіпру, який випередив Сполучене Королівство і став основним постачальником послуг в Україну. В імпорті послуг з України лідерство Великої Британії залишилось незмінним.

Рисунок 3. Українська торгівля послугами з країнами-членами ЄС-27 у 2009 році*

Джерело: Держкомстат, розрахунки ІЕД

Примітка: * станом на січень-вересень 2009 року

У 2009 році не відбулось принципових змін у галузевій структурі торгівлі послугами. Як і раніше, Україна постачала в першу чергу транспортні послуги, хоча їх загальний обсяг впав майже на чверть за рахунок зниження промислового виробництва в регіоні й, відповідно, скорочення обсягів перевезень. Відзначимо, що імпорт транспортних послуг Україною скоротився істотніше: на 44,4% за дев'ять місяців 2009 року у вимірі рік до року. Також відбулось різке скорочення експорту та імпорту туристичних послуг.

У той же час криза значно меншою мірою вплинула на експорт комп'ютерних послуг, які навіть зросли на 2,9% у вимірі рік до року. Ймовірно, зростання відбулось за рахунок поширення практики передачі частини функцій компанії зовнішньому виконавцю (*outsourcing*), яким стали українські компанії, а також перерозподілу таких замовлень туди, де робоча сила коштує дешевше. Девальвація гривні посилила цю конкурентну перевагу українського ІТ-сектору. Також, незважаючи на кризу, в країні продовжував зростати імпорт фінансових послуг, послуг зв'язку та будівельних послуг.

Таким чином, торгівля послугами з країнами ЄС-27, як і торгівля послугами в цілому, значно меншою мірою постраждала від міжнародної фінансової та економічної кризи. Хоча падіння промислового виробництва та доходів населення знизили обсяги торгівлі транспортними послугами і зменшили туристичні потоки, послуги формату

“бізнес-до-бізнесу” постраждали значно менше, а в окремих випадках навіть продовжили зростати.

Торговельний режим

У 2009 році основні параметри торговельного режиму, що діє між Україною та ЄС, визначались положеннями Угоди про партнерство та співробітництво (УПС), яка набула чинності у 1998 році, а також положеннями Генеральної системи преференцій (версія від 1 січня 2006 року)¹.

Розпочаті у 2008 році переговори щодо створення розширеної зони вільної торгівлі між ЄС та Україною були продовжені, однак, незважаючи на гучні політичні заяви, виявились не завершеними. Очікується, що нова угода стане «першим документом нового типу «глибоких та всеосяжних» торгових угод. Так, угода про вільну торгівлю (УВТ) охоплюватиме широкий спектр пов'язаних із торгівлею питань («всеосяжна угода»), а її метою стане усунення перепон для торгівлі, що виникають «поза кордонами» держав, шляхом застосування процесів нормативно-правового наближення, завдяки яким внутрішній ринок ЄС частково відкриється для України («глибока угода»)².

Набуття Україною членства у Світовій організації торгівлі у 2008 році скасувало квоти на експорт прокату до ЄС, і на сьогодні у двосторонній торгівлі між Україною та ЄС не застосовуються кількісні обмеження торгівлі.³ Іншим важливим наслідком членства України в СОТ у період кризи стало зниження ризику встановлення нових торговельних обмежень з боку ЄС, що можна було б очікувати у іншому випадку. Варто підкреслити, що обмеження протекціоністських настроїв у світі під час кризи завдяки активній позиції СОТ було важливим не лише для України, але й для розвитку міжнародної торгівлі в цілому.

Однак, незважаючи на обмеження, які накладає членство у СОТ, Україна піддалась протекціоністським настроям. 6 березня 2009 року набув чинності закон, в якому було передбачено встановлення на шестимісячний термін тимчасової 13% надбавки до діючих ставок ввізного мита на всі товари за виключенням «критичного» імпорту⁴. Офіційно задекларованою метою встановлення надбавки було збалансування платіжного балансу, який знаходився у критичному стані, хоча на момент її введення поточний рахунок платіжного балансу був близький до балансу. До «некритичного імпорту», на який мала поширюватись дія надбавки, увійшли такі товари як м'ясо та вироби з нього, цукор,

¹ <http://www.delukr.ec.europa.eu/page36090.html>

² Представництво Європейської Комісії в Україні.

http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/trade_relation/free_trade_agreement/index_uk.htm

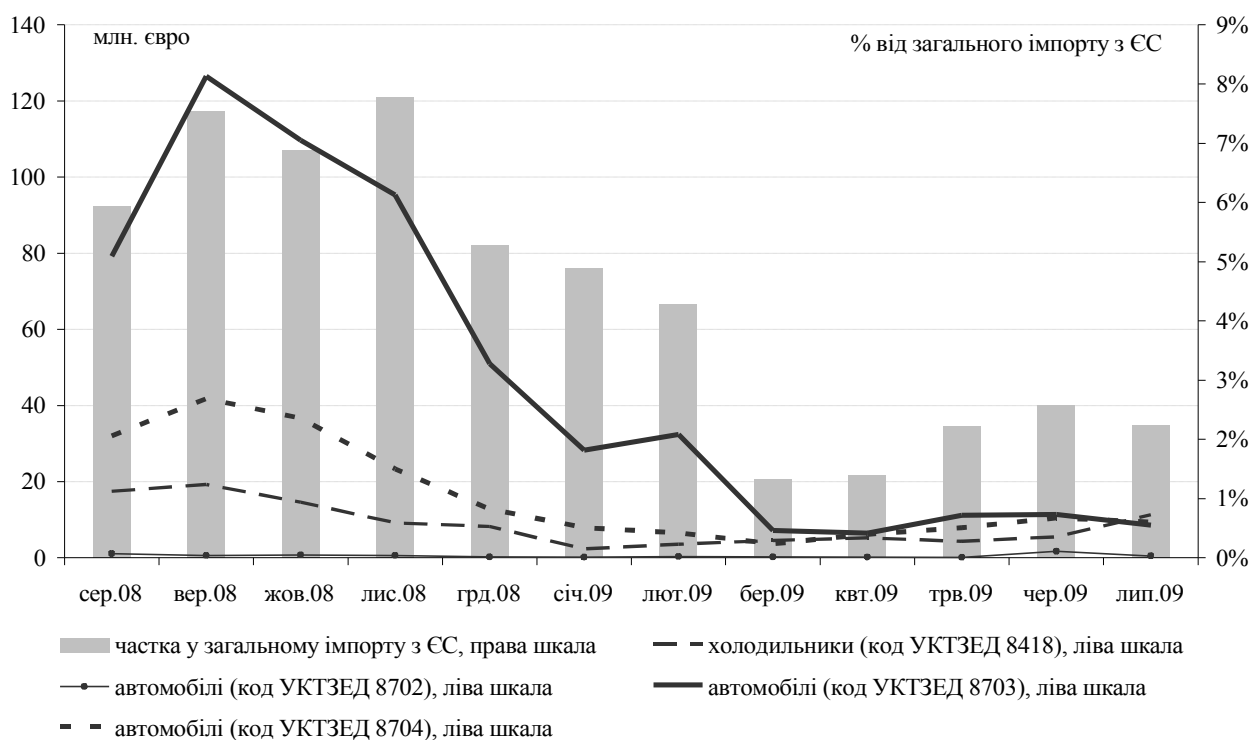
³ Окрім тих обмежень торгівлі, які запроваджені для всього українського експорту або імпорту незалежно від країни походження/призначення.

⁴ <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>, Закон № 923_VI від 4 лютого 2009 року

алкогольні напої, вугілля, вироби з текстилю, взуття та головні убори, деякі метали та окремі види машин та обладнання, у тому числі окремі види побутової техніки та автомобілі. Пізніше рішенням Кабінету Міністрів⁵ перелік було звужено до двох товарних категорій – автомобілів (коди УКТЗЕД 8702, 8703 та 8704) та холодильників (код УКТЗЕД 8418).

Встановлення тимчасової надбавки стало додатковим негативним чинником, який фактично зупинив імпорту товарів, на які поширювалась дія надбавки, з країн ЄС (Рисунок 4). Відзначимо, що високі темпи скорочення імпорту автомобілів та холодильників спостерігались ще з жовтня 2008 року, тобто відразу після початку кризи, внаслідок різкої девальвації гривні та скорочення внутрішніх доходів. Відповідно, введення тимчасової надбавки лише зафіксувало статус-кво, майже не створивши додаткових чинників для падіння імпорту. В той же час надбавка не знайшла підтримки СОТ. 4 серпня Генеральна Рада СОТ затвердила звіт Комітету з питань обмежень платіжного балансу⁶, згідно з яким 13% надбавка до діючих ставок ввізного мита мала бути скасована до 7 вересня як така, що суперечить правилам СОТ та не допомагає усунути проблеми, пов'язані зі станом платіжного балансу. 7 вересня 2009 року дія цієї надбавки була припинена.

Рисунок 4. Вплив тимчасової надбавки до діючих ставок ввізного мита на торгівлю з ЄС

Джерело: Євростат, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/external_trade/data/database

⁵ Постанова Кабінету Міністрів України від 18.03.09 № 230

⁶ http://www.wto.org/english/thewto_e/gcounc_e/meet_jul09_e.htm

Важливою компонентою торговельного режиму між Україною та ЄС є антидемпінгові та спеціальні заходи, які країни запроваджують по відношенню до окремих товарних категорій взаємного імпорту.

У 2009 році ЄС не розпочав нових торговельних розслідувань проти України. Більш того, розпочате у листопаді 2008 року антидемпінгове розслідування щодо імпорту квадратних або прямокутних сталевих труб походженням з України було припинене без застосування заходів. Відповідно, станом на листопад 2009 року в ЄС щодо українського імпорту діяло шість антидемпінгових заходів (Таблиця 3).

Таблиця 3. Антидемпінгові заходи ЄС проти України

<i>Назва товару</i>	<i>Мито</i>	<i>Рік порушення розслідування</i>	<i>Дата застосування остаточних заходів</i>	<i>Дата продовження заходів</i>	<i>Орієнтована дата скасування</i>
Зварні труби	10,7 – 44,1%	2001	09/2002	12/2008	12/2013
Нітрат амонію	29,26 – 33,25 євро за тонну	1999	01/2001	04/2007	Дія продовжена на час перегляду до 07/2010 11/2010
Джгути, канати, троси з чорних металів	51,80%	1998	08/1999	11/2005	11/2010
Труби безшовні	12,3 – 25,7%	2005	05/2006		06/2011
Суміш нітрату амонію та карбаміду	27,17 євро зо тонну	1999	09/2000	12/2006	12/2011
Прасувальні дошки	9,9%	2006	04/2007		07/2012 Розпочато проміжний перегляд

Джерело: Міністерство економіки України, www.me.gov.ua

З боку України у 2009 році закінчилась дія антидемпінгових заходів, спрямованих на обмеження імпорту деревоволокнистих плин з Польщі, запроваджене у 2004 році, а також дія двох спеціальних заходів незалежно від країни походження – щодо імпорту абразивних інструментів та руберойду. Одночасно протягом року почало діяти кілька нових обмежуючих заходів. Зокрема, Україна строком на п'ять років ввела антидемпінгові мита проти шприців походженням з Іспанії, Німеччини, Сполученого Королівства, а також Китаю, антидемпінгове розслідування щодо яких розпочалось у 2008 році. Також почали діяти спеціальні заходи незалежно від країни походження щодо імпорту сірників. Таким чином, станом на листопад 2009 року в Україні діяло три антидемпінгові заходи щодо імпорту товарів з країн ЄС, а також шість інших спеціальних заходів «незалежно від країни походження», які певною мірою стосуються і ЄС-27 (Таблиця 4).

Таблиця 4. Антидемпінгові та спеціальні заходи України проти продукції з ЄС

	Товар	Країна походження товару	Дати	Діючі заходи
Антидемпінгові заходи	Деревностружкові плити ламіновані (ДСП)	Польща, Словаччина	1 березня 2005 р. – 1 березня 2010 р	Остаточне антидемпінгове мито у розмірі для Польщі -25,1%, Словаччини -15,4%, для „Кронспан Словакія” 11,7%.
Антидемпінгові заходи	Гвинтові компресорні установки	Білорусь, Італія, Бельгія, Фінляндія	26 жовтня 2005 р. - 26 жовтня 2010 р.	Остаточне антидемпінгове мито у розмірі для Білорусі – 28,52%; для Італії, Фінляндії та Бельгії * – 29%.
Антидемпінгові заходи	Шприци	Іспанія, Німеччина, Сполучене Королівство, Китай	Листопад 2009р. – листопада 2014 р.	Остаточне антидемпінгове мито для Іспанії: для шприців об'ємом 5 мл. у розмірі - 10,54 %, для шприців об'ємом 10 мл. у розмірі - 196,38 %. Для Німеччини: для шприців об'ємом 10 мл. у розмірі - 37 %. Для Сполученого Королівства: для шприців об'ємом 10 мл. у розмірі - 23 %. для Китаю: для шприців об'ємом 2 мл. у розмірі - 24,36 % для шприців об'ємом 5 мл. у розмірі – 54,15 % для шприців об'ємом 10 мл. у розмірі – 347,14 %.
Спеціальні заходи	Полотна трикотажні	Незалежно від країни походження	1 березня 2007 р. – 1 березня 2010 р.	Спеціальне мито, яке визначається у відсотках до митної вартості товару та яке дорівнює різниці між мінімальною ціною та митною вартістю товару. Мінімальна ціна дорівнює 2,78 дол. США/кг.
Спеціальні заходи	Тканини бавовняні	Незалежно від країни походження	12 червня 2007 р. – 12 червня 2010 р.	Спеціальне мито, яке визначається у відсотках до митної вартості товару та яке дорівнює різниці між мінімальною ціною та митною вартістю товару. Мінімальна ціна дорівнює 0,57 дол. США за м2.
Спеціальні заходи	Лампи розжарювання газорозрядні	Незалежно від країни походження	16 червня 2007 р. – 16 червня 2010 р.	Спеціальне мито, яке визначається у відсотках до митної вартості товару та яке дорівнює різниці між мінімальною ціною та митною вартістю товару. Мінімальна ціна дорівнює 0,481 дол. США/шт.
Спеціальні заходи	Труби сталеві безшовні обсадні та насосно-компресорні	Незалежно від країни походження	1 жовтня 2008р. – 30 вересня 2011р.	Річний обсяг спеціальної квоти 14504 т з поступовою лібералізацією річного обсягу на 5% на другий річний період та на 10% на третій
Спеціальні заходи	Сірники	Незалежно від країни походження	Листопад 2009 р. – листопад 2012 р.	Спеціальні заходи застосовано строком на три роки, шляхом запровадження справляння спеціального мита, розмір ставки якого становить 11,3%.
Спеціальні заходи	Кулькові підшипники	Незалежно від країни походження	11 листопада 2006 р. – 11 листопада 2009 р.	Спеціальне мито у розмірі 5,73, але не менш 0,13 євро/кг на продукцію, ціна якої не перевищує 2,95 дол./кг.

Джерело: Міністерство економіки України, www.me.gov.ua

*Примітка: * За повідомленням Міжвідомчої комісії з міжнародної торгівлі від 10 вересня 2008 року, дія остаточних антидемпінгових заходів не розповсюджується на компанію "Atlas Copco Airpower N. V." на період чинності добровільних зобов'язань, взятих на себе цією компанією щодо припинення демпінгового імпорту в Україну гвинтових компресорних установок стаціонарних та пересувних виробництва компанії "Atlas Copco Airpower N. V." походженням з Королівства Бельгія.*

Таким чином, кризовий рік не призвів до зростання принаймні формальних торговельних бар'єрів для українського експорту в країни ЄС. В той же час в Україні взяли верх більш протекціоністські настрої. Зокрема, на шість місяців було запроваджено тимчасову надбавку до діючих ставок ввізних мит на автомобілі та холодильники.

РУХ КАПІТАЛУ

Фінансова криза призвела до різкого зниження притоку іноземного капіталу в країну, тоді як зовнішні зобов'язання країни залишились високими. Відповідно, за результатами перших дев'яти місяців року дефіцит фінансового рахунку платіжного балансу склав 11,2 млрд. доларів США проти профіциту на рівні 15,3 млрд. доларів США рік тому. Однак окремі сегменти ринку капіталу реагували на кризу по-різному.

Відповідно до даних Держкомстату, незважаючи на кризу, у січні-вересні 2009 року загальний обсяг прямих іноземних інвестицій (ПІІ) в економіці країни навіть збільшився на 2,6% в порівнянні з аналогічним періодом 2008 року та досягнув рівня в 38,6 млрд. дол. США, з яких 31,3 млрд. дол. США надійшло з країн ЄС. Проте обсяги притоку ПІІ за перші три квартали 2009 року були вдвічі меншими за минулорічні показники, а в першому кварталі навіть відбувся відтік ПІІ.

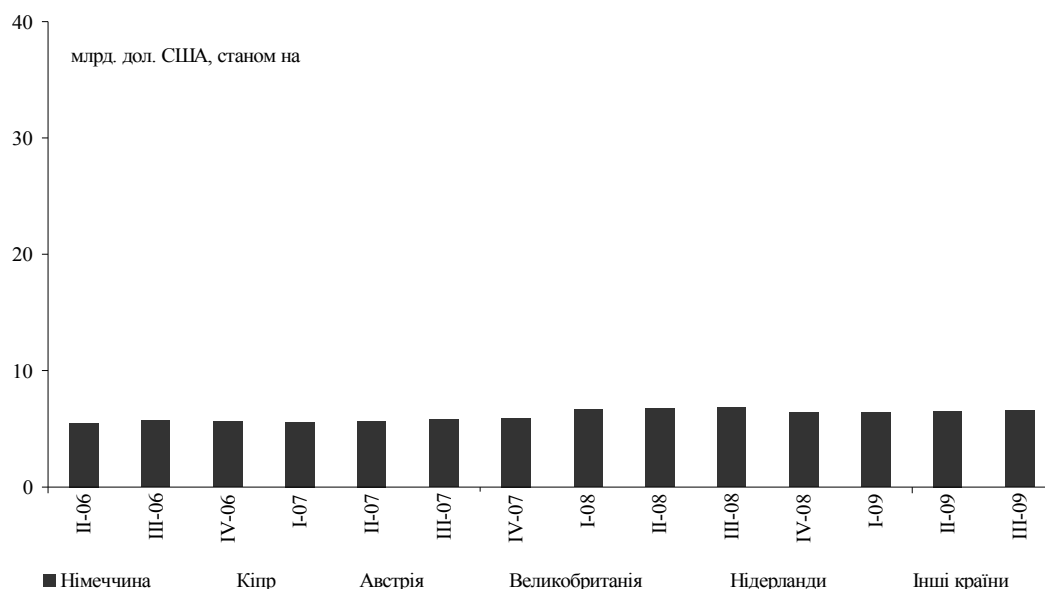
Європейський Союз залишився ключовим іноземним інвестором в Україні – його частка в загальному обсязі ПІІ в Україну збереглась майже незмінною порівняно з 2008 роком та становила 80,0% станом на 1 жовтня 2009 року. Країни-лідери також були незмінними – це Кіпр, Німеччина, Австрія, Великобританія та Нідерланди. Їх частка в загальному обсязі ПІІ в Україну склала 61,0%, а в загальному обсязі ПІІ з ЄС – 75,2%.

Проте відбувся деякий перерозподіл географічної структури ПІІ з ЄС. Так, порівняно з обсягами ПІІ до кризи (станом на 1 жовтня 2008 року) відбулось скорочення обсягів ПІІ з Німеччини та Кіпру, ⁷ їх частки в загальному обсязі ПІІ в Україні зменшились до 17,1% та 21,3%. Притік ПІІ з Нідерландів і їх частка в загальному обсязі ПІІ в країну навпаки зросла до 9,9%. Що стосується Австрії та Великобританії, обсяги ПІІ з цих країн майже не змінились, і їх відносна роль в загальному обсязі ПІІ знизилась до

⁷ Кіпр, як офшорна зона, скоріш за все використовувалась для виводу капіталу з країни в період фінансової кризи.

6,6% та 6,1%, відповідно, при зростанні частки ПІІ з Нідерландів та інших країн (Рисунок 5).

Рисунок 5. Загальний обсяг ПІІ в Україні у розрізі ключових країн-партнерів

Джерело: Держкомстат

Станом на 1 жовтня 2009 року найбільше ПІІ було спрямовано в такі сектори як фінансова діяльність, операції з нерухомим майном, торгівля та ремонт автомобілів, а також виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів. Проте, в порівнянні з минулим роком структура ПІІ дещо змінилась. В деяких галузях спостерігалось загальмування притоку ПІІ, в інших – притік перетворився на відтік. Так, за рік знизилась обсяги ПІІ в промисловість та їх частка в загальному обсязі ПІІ – до 8,8 млрд. дол. США та 23,0%, відповідно, порівняно з 8,9 млрд. дол. США та 23,9% рік тому. Основними чинниками були скорочення ПІІ в виробництво будівельних матеріалів, металургійне виробництво та машинобудування, тобто в ті галузі, які потерпали від суттєвого скорочення внутрішнього та/або зовнішнього попиту. Найменш чутливою до кризових явищ була хімічна та нафтохімічна промисловість, обсяги ПІІ до якої навіть збільшились на 213,9 млн. дол. США.

Протягом всього кризового періоду продовжували збільшуватись обсяги ПІІ в установи фінансового сектору. За рік обсяги ПІІ в цей сектор вирости на 0,8 млрд. дол. США і досягли станом на 1 жовтня 2009 року 8,1 млрд. дол. США, а частка ПІІ в секторі зросла до 21,0% у 2009 року порівняно з 19,5% рік тому. Передусім це пов'язано з виконанням вимоги НБУ щодо збільшення статутного капіталу банківських установ. Так, деякі материнські компанії надали фінансову підтримку своїм дочірнім компаніям (це насамперед стосується інвесторів з Австрії, Нідерландів, Франції), а Німецький інвестор

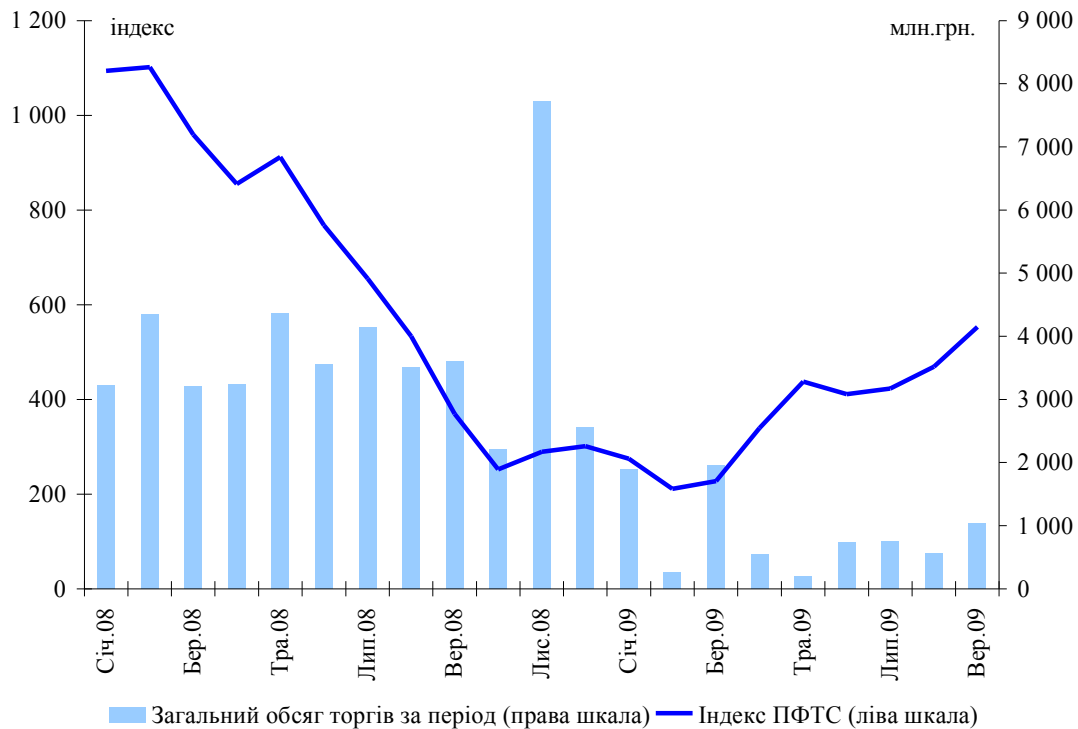
Deutschebank навіть відкрив дочірню установу на території України. В той самий час зменшилися обсяги ПІІ в фінансовий сектор України з, наприклад, Великобританії, що передусім пов'язано з розміром та глибиною проблем фінансового сектору цієї країни.

Що стосується прямих інвестицій з України до країн ЄС, їх обсяг станом на 1 жовтня 2009 року майже не змінився і склав 5,9 млрд. дол. США, при тому що загальний обсяг ПІІ з України до інших країн збільшився за дев'ять місяців року на 32,2 млн. дол. США та досягнув рівня 6,2 млрд. дол. США.

Стрімке сповільнення притоку ПІІ супроводжувалось чистим відтоком іншого капіталу. За попередніми оцінками НБУ, за дев'ять місяців 2009 року в Україні відбулось погашення середньо- і довгострокових зобов'язань (кредитів та облігацій) перед іноземними позичальниками, у тому числі позичальникам в ЄС, на суму 15,1 млрд. доларів США, тоді як обсяг залучених довгострокових ресурсів склав 11,1 млрд. доларів США. Відповідно, чистий відтік середньо- і довгострокового капіталу становив 4,0 млрд. доларів США за перші дев'ять місяців 2009 року порівняно з чистими надходженням на рівні 11,8 млрд. доларів США рік тому. Відзначимо, що багатьом українським позичальникам – у тому числі НАК “Нафтогаз” – вдалось реструктуризувати свої зовнішні борги, що зменшило поточний відтік капіталу, але збільшило боргове навантаження майбутніх періодів.

Якщо говорити про портфельні інвестиції, після минулорічного згорання ринку після першої хвилі фінансової кризи, у 2009 році відбулась певна стабілізація ситуації. Найнижчі значення індексу ПФТС були досягнуті у першому кварталі 2009 року, після чого індекс почав зростати (Рисунок 6). Обсяги торгів на цій біржі були незначними протягом усього року. За попередніми оцінками НБУ, за дев'ять місяців 2009 року чистий відтік портфельних інвестицій з України склав 79 млн. доларів США порівняно з 394 млн. доларів притоку рік тому.

Рисунок 6. Загальний обсяг торгів та індекс ПФТС в 2008-2009 роках

Джерело: ПФТС

Під час кризи важливим джерелом притоку зовнішнього капіталу в країну стала міжнародна фінансова допомога від міжнародних організацій, а саме МВФ, Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку. Наприкінці 2009 року Європейська Комісія запропонувала Раді ЄС надати Україні макрофінансову допомогу у формі позики розміром до 500 млн. євро для подолання наслідків глобальної економічної кризи. Ця допомога має надаватись на підтримку реалізації програми, погодженої українським урядом з МВФ, за умови її виконання. Макрофінансова допомога є винятковим антикризовим інструментом ЄС, яким можуть скористатися країни-сусіди ЄС в рамках Європейського інструменту сусідства та партнерства.⁸ Однак призупинення співробітництва з МВФ восени 2009 року ставить під сумнів можливість отримання Україною цієї фінансової допомоги ЄС найближчим часом.

Таким чином огляд ситуації на ринку капіталу показав, що, як і очікувалось, глобальна економічна та фінансова криза призвела до різкого скорочення надходжень іноземного капіталу в країни, що значно ускладнило виплати по раніше взятим зобов'язанням. В цій ситуації банки з іноземним капіталом, які представляють переважно європейський банківський капітал, змогли залучити додаткове фінансування, тоді як багато не фінансових компаній змогли реструктуризувати свої борги і перенести їх виплату на майбутні періоди. Тим не менш, чистий відтік середньо- і довгострокового позичкового капіталу становив 4,0 млрд. доларів США за перші дев'ять місяців 2009 року.

⁸ http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/2009_10_30_2_uk.htm

РИНОК ПРАЦІ ТА ДОПУСК РОБОЧОЇ СИЛИ

Кінець 2008 року та початок 2009 рік відзначились наростанням світової фінансової кризи, що мало вплив на економіку України та її зовнішньоекономічних партнерів. Очікувалось, що погіршення економічного стану країн-реципієнтів українських мігрантів призведе до падіння попиту на робочу силу в цих країнах і, як результат, спричинить хвилю повернень трудових мігрантів в Україну, збільшуючи тиск на внутрішній ринок робочої сили та на систему соціального захисту.

Відповідно до даних Держкомстату станом на 1 серпня 2009 року з України виїхало 10,8 тис. осіб, що на 10,2% менше за минулорічний показник і повністю відповідає концепції зниження попиту на робочу силу в країнах-реципієнтах українських трудових мігрантів. Однак кількість прибулих до України також скоротилась на 7,5% дпр до 19,1 тис. осіб. Також дещо зменшилась інтенсивність прибуття до 0,7 осіб на 1000 населення з 0,8 рік тому. Вочевидь, *хвилі повернень не відбулось*. Ті заробітчани, що перебували закордоном, не приїжджали до України, а таким чином і не мали їхати назад; ті ж, хто планував поїздку закордон вперше, відмовились від своїх планів, оскільки ситуація на ринках праці інших країн погіршилась. Притік зовнішніх мігрантів також впав на тлі поганої економічної ситуації як в Україні, так і в країнах, куди могли прагнути потрапили мігранти після перебування в Україні. В результаті позитивне сальдо міграції в січні-липні 2009 року незначно зменшилось в порівнянні з минулорічним показником та становило 8,2 тис. осіб.

Зауважимо, що вже другий рік поспіль сальдо міждержавної міграції з країнами СНД залишається додатнім, тоді як для інших країн воно є від'ємним. Зменшення позитивного сальдо зовнішньої міграції з СНД протягом перших семи місяців 2009 року відбувалося на фоні збільшення негативного сальдо міграції з іншими країнами, в першу чергу з країнами ЄС, в які їде більшість українських трудових мігрантів. Таким чином, кількість офіційних виїздів з України до країн ЄС навіть збільшилась, незважаючи на заходи країни ЄС, спрямовані на захист їх національних ринків праці під час кризи, як-то зменшення квот на трудову міграцію, посилення санкцій за незаконне перебування на території країни та встановлення додаткових вимог для отримання віз. Наприклад, зараз при подачі документів на отримання довгострокової візи в Чехію українські громадяни мають надати довідки про здоров'я, результати аналізів на ВІЛ/СНІД.

Започатковані в 2008 році спільні ініціативи України та ЄС щодо керування нелегальною міграцією почали приносити свої плоди. Так, відповідно до угоди про малий

прикордонний рух між Україною та Польщею і Словенією, які були ратифіковані на початку 2009 року, дозволено вільне пересування мешканців населених пунктів вказаних держав, які проживають в 30-кілометровій прикордонній зоні. Раніше такий міграційний рух також існував, в тому числі з метою проведення підприємницької діяльності або роботи, проте вважався нелегальним перетином кордонів. Інший напрямок боротьби з нелегальною міграцією, реадмісія нелегальних мігрантів, також продовжує розвиватися. Наразі завдяки фінансуванню ЄС працюють реадмісійні центри в Києві, Чернігові, Луцьку⁹, плануються до відкриття нові.

В рамках проекту «Розширення можливостей та технічна допомога органам влади України для ефективної боротьби з нерегульованою транзитною міграцією» до кінця року планується відкрити 5 мобільних центрів з тимчасового утримання нелегальних мігрантів (на 5-15 осіб), які заплановані у формі пересувних будинків.¹⁰ Також було розпочато проект з інтеграції біженців до суспільства. Територіально проект охоплює Україну, Білорусь та Молдову. Реалізація покладена на Верховного комісара ООН у справах біженців. Вказані регіони є пріоритетними для ЄС, тому фінансування проекту склало 11 млн. євро, 2 млн. євро з яких були надані ЄС¹¹.

Також покращується технічне оснащення кордонів. Україна на доданок до раніше переданих 20 приладів перевірки паспортних документів отримала 24 мобільних комплекси для тепловізійного контролю кордонів в рамках фінансованого ЄС проекту ВОРУК-4 вартістю в 12 млн. євро. Цей захід має на меті більшу інтеграцію України до європейського простору шляхом встановлення відкритих, але безпечних кордонів, а також реформування ДПСУ в межах концепції розвитку ДПСУ до 2015 року¹². Більше того, для реформування прикордонної служби також використовуються кошти проекту ЄС Nuremas-2 з бюджетом в 5,5 млн. євро, спрямованого на посилення системи управління людськими ресурсами ДПС України, другий етап якого було розпочато в березні 2008 року¹³.

В 2009 році були надані перші оцінки наслідкам спрощення візового режиму. За офіційною інформацією, в 2008 році українцям було видано на 134% більше шенгенських віз (1 млн. 22 тис.) ніж в 2007 році, 6% з них були видані на довгостроковій основі, тоді як в 2007 році кількість довгострокових віз була незначною. Також вдвічі скоротився рівень відмов у видачі віз (до 5%). Проте досі для більшості населення отримання візи залишається проблематичним: перелік документів, які мають бути подані з заявою,

⁹ <http://borvisti.com.ua/index.php?read=36>, <http://borvisti.com.ua/index.php?read=36>

¹⁰ Євробюлетень. Березень 2009. стор.13

¹¹ Євробюлетень. Травень 2009. стор.13

¹² Євробюлетень. Серпень-Вересень 2009. стор.9

¹³ Євробюлетень. Червень 2009. стор.7

залишається довгим і подеколи поповнюється; заяву на отримання візи в більшість країн ЄС можна подати тільки в Києві; управління потоками заявників в деяких консульствах та посольствах є доволі неефективним. Все це підвищує альтернативні витрати мігранта на отримання візи як офіційного дозволу на перетин кордону.

На початку переговорів про створення угоди про асоціацію між Україною та ЄС лунали заклики відмінити візовий режим для України. Проте фактично це питання залишається справою майбутнього.

Для вирішення проблем, пов'язаних з міграцією, в Україні був створений окремий орган виконавчої влади – Державна міграційна служба, яка є наступницею Міністерства внутрішніх справ і Державного комітету у справах національностей та релігій у частині наданих їм повноважень у сфері міграції, громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб (крім протидії нелегальній міграції та контролю за додержанням громадянами і службовими особами встановлених законодавством правил паспортної системи).¹⁴ Основними цілями діяльності Комітету є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері міграції, громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб, виконання міжнародних угод про реадмісію і т.д.

Загалом значного поступу у відносинах між Україною та ЄС в питаннях міграційної політики цього року не спостерігалось. Основні зусилля були сконцентровані на підтримку діючих програм, більшість з яких була спрямована на боротьбу з нелегальною міграцією.

СПІЛЬНІ ПРОГРАМИ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ ТА ТРАНСПОРТУ

Співробітництво у сфері транспорту, енергетики, інформаційного суспільства та довкілля є одним з пріоритетних напрямів відносин між ЄС та Україною у відповідності з цілями, поставленими ще в Угоді про партнерство та співробітництво та Плані дій Україна - ЄС. Конкретні деталі та механізми реалізації своєї політики сусідства та партнерства ЄС прописав у Стратегії ЄС щодо України на 2007 – 2013 роки. Таким чином, у 2009 році, як і раніше, допомога ЄС у розвитку українських транспорту та енергетики реалізується здебільшого через проекти в рамках твіннінгу, TAIEХ (Інструмент технічної допомоги з обміну інформацією), Інструменту співробітництва щодо ядерної безпеки, співпраці з ЄІБ, ЄБРР та іншими міжнародними фінансовими організаціями стосовно розвитку інфраструктури та модернізації основних фондів.

¹⁴ Положення КМУ про Державну Міграційну Службу України від 27.08.09

У жовтні 2009 року завершилися переговори про приєднання України до Європейської енергетичної спільноти¹⁵. Очікується, що після її підписання та ратифікації прискориться реформування енергетичного сектору України і, як наслідок, збільшиться обсяг інвестицій у цей сектору з боку ЄС.

Важливою подією 2009 року в рамках співробітництва у енергетичній сфері стала Спільна міжнародна інвестиційна конференція з модернізації газотранспортної системи України, яка пройшла у березні в Брюсселі¹⁶. На цій конференції обговорювалися конкретні заходи, які необхідно здійснити як з боку уряду України, так і з боку європейських інституцій для того, щоб забезпечити стабільну роботу і розвиток транзитних потужностей України, прозорий механізм діяльності оператора ГТС, рівний доступ третіх сторін до ГТС, проведення реформ у газовому секторі України. Зокрема було вирішено створити координаційну одиницю в структурі «Нафтогазу України», яка повинна підготувати бізнес-план модернізації ГТС України з переліком конкретних проектів і вивчити можливості інвестування в ці проекти. Європейська Комісія взяла на себе зобов'язання підтримати Україну в її зусиллях провести газові реформи та надати допомогу в пошуку інвесторів.

7 жовтня 2009 року у НКРЕ відбулося офіційне відкриття проекту Twinning, загальною метою якого є формування більш прозорого, ефективного і конкурентоспроможного ринку газу в Україні. Проект триватиме 27 місяців у партнерстві з Італією, Грецією, Угорщиною та Румунією. Фінансування проекту складає 1,2 млн. євро.

Зазначимо, що у 2009 році питання розвитку ринку газу в Україні та питання транзиту газу набули особливого значення як для України, так і для ЄС. На початку січня 2009 року стався гучний газовий конфлікт між Україною та Росією, який на кілька тижнів залишив європейських споживачів без постачання природного газу і навіть змусив деякі європейські країни ввести надзвичайний стан¹⁷. Формальною причиною припинення поставок стала відсутність угоди НАК "Нафтогаз України" та ВАТ "Газпром" щодо умов постачання природного газу в Україну та транзиту газу через її територію у 2009 році¹⁸. Лише після трьох тижнів переговорів 19 січня "Нафтогаз" і "Газпром" підписали два довгострокові контракти на постачання природного газу до України і на транзит природного газу до європейських споживачів, що дозволило повністю відновити постачання газу.

¹⁵ <http://www.energy-community.org/pls/portal/docs/426177.PDF>

¹⁶ http://ec.europa.eu/external_relations/energy/events/eu_ukraine_2009/joint_declaration_en.pdf

¹⁷ ІЕД (2009). Місячний економічний моніторинг України №2-2009. – www.ier.com.ua

¹⁸ ІЕД (2009) «2008 рік: Економічні підсумки року для України. Прощавайте, добрі часи?». – www.ier.com.ua; ІЕД (2009). Місячний економічний моніторинг України №1-2009. – www.ier.com.ua

Однак підписані угоди містять положення, виконання яких у період економічної кризи є надзвичайно складним, особливо зважаючи на вкрай поганий фінансовий стан «Нафтогазу». Це стосується в першу чергу зобов'язання «Нафтогазу» щорічно купувати 52 млрд. кубометрів природного газу по принципу "забирай або плати" протягом 2010-2019 років зі штрафними санкціями за недобір обсягів і забороненим реекспортом. Обсяг постачання газу в Україну може бути знижений на максимум 20%, однак лише за умови попередження за шість місяців та за згодою сторін. У 2009 році споживання імпортного газу в Україні скоротилось на третину, і не є очевидним, що попит повністю відновиться найближчими роками. Таке скорочення виходить за межі корекції, передбаченої в контракті. Вочевидь, активна участь ЄС у запобіганні виникненню газових конфліктів між Україною та Росією, у тому числі за рахунок сприяння реформуванню ринку газу та газотранспортної системи України, є вкрай необхідною.

У галузі ядерної безпеки, що становить сферу особливого інтересу ЄС, тривають кілька проектів на Рівненській, Південноукраїнській, Хмельницькій АЕС, спрямованих на посилення безпеки поводження з обладнанням та радіоактивними відходами¹⁹.

Також Європейська Комісія виділила 14 млн. євро на допомогу Україні у створенні Національного навчального центру для ядерного оператора на базі Запорізької АЕС впродовж наступних трьох років²⁰. У жовтні 2009 року Бюро співробітництва Європейської Комісії EuroAid разом із Міністерством палива та енергетики України та НАЕК «Енергоатом» розпочали реалізацію першого етапу проекту. Після завершення всіх робіт в 2012 році Національний навчальний центр зможе забезпечувати проведення тренінгів світового рівня для управлінського і технічного персоналу «Енергоатому». Проект реалізовуватиме консорціум із AREVA NP (Німеччина), Інтелектуальні технології – Славутич (Україна), та CA&R Engineering GmbH (Німеччина), в межах Інструменту співробітництва з ядерної безпеки Європейської Комісії.

На Чорнобильській АЕС триває реалізація п'яти проектів, що фінансуються за рахунок коштів міжнародного Фонду «Укриття», Рахунку ядерної безпеки та ЄБРР. Серед них: будівництво сховища для опроміненого ядерного палива з ЧАЕС; сховище радіоактивних відходів на майданчику «Вектор»; завод з переробки рідких радіоактивних відходів і промисловий комплекс з поводження з твердими радіоактивними відходами; будівництво саркофагу – так зване «Укриття-2».

У квітні 2009 року завершився проект технічної допомоги Європейського Союзу Twinning «Посилення регуляторної та юридичної спроможності НКРЕ щодо регулювання

¹⁹ <http://www.jso.kiev.ua/>

²⁰ <http://www.jso.kiev.ua/>

енергетичного сектору»²¹. Метою проекту було забезпечення необхідного рівня підготовки державних службовців та впровадження основного і допоміжного законодавства у відповідності з вимогами ЄС до органів регулювання та найкращою практикою, що застосовується на внутрішньому ринку електроенергії ЄС.

У липні 2009 року ЄС у рамках «Програми підтримки вугільного сектору України» виділив 8,9 млн. євро²². Метою цього проекту є посилення безпеки та екологічності вугільних шахт; розв'язання соціальних проблем, включаючи створення Фонду соціального розвитку, для підтримки звільнених шахтарів; розробка стратегії розвитку українського вугільного сектору. Наразі, це найбільший проект технічної допомоги, фінансований ЄС. Проект планується завершити до кінця 2010 року.

Що стосується проектів європейських фінансових інституцій, то у портфелі ЄБРР є кілька проектів в енергетичній сфері України²³. Один з них уже остаточно погоджено: а влітку 2009 ЄБРР інвестував в акціонерний капітал ВАТ «Галнафтогаз» 50 млн. дол. США для пом'якшення впливу фінансової кризи та девальвації гривні на компанію, реалізації стратегії розширення та підвищення енергоефективності.

У стадії погодження перебувають ще три проекти ЄБРР в енергетичній сфері. Так, ЄБРР готує новий проект підтримки розвитку відновлювальних джерел енергії. Головною метою цього проекту є фінансування і технічна підтримка використання відновлювальних джерел енергії та заохочення політичного діалогу для створення сприятливої атмосфери реалізації таких ініціатив. Йдеться про підтримку компаній, що працюють з усіма видами відновлювальної енергії – вітру, сонця, води та біомаси. Частка фінансування ЄБРР – 50 млн. євро. Очікується, що ще близько 20% проекту на загальну суму 100 млн. євро профінансує Фонд чистих технологій Світового банку. Світовий фонд довкілля (GEF) має надати 5,8 млн. євро для підтримки уряду України у створенні сприятливої законодавчої атмосфери для реалізації проектів у цій сфері, надання відповідних ресурсів для поширення інформації і координації зусиль між урядом і компаніями.

Другий проект «Будівництво лінії електропередачі 750 кВ Запоріжжя-Каховка» передбачає підвищення загальної надійності, ефективності та безпеки функціонування енергосистеми країни, зокрема, покращення енергопостачання у південних областях країни. Загальна сума кредитування ЄБРР під державні гарантії – 175 млн. євро, у той час як повна вартість проекту оцінюється в 449 млн. євро. Бенефіціар коштів – НЕ «Укренерго».

²¹ <http://twinning.com.ua/>

²² http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/20090710_01_en.htm

²³ <http://www.ebrd.com/projects/psd/country/ukraine.htm>

Третій проект «Закупівля природного газу НАК «Нафтогаз України», розвиток інфраструктури та реформування галузі» передбачає надання допомоги у реформуванні діяльності та економічних засад української ГТС, яка управляється НАК «Нафтогаз України» для того, щоб зробити діяльність компанії прозорою, більш ефективною та самоокупною. ЄБРР надасть кредит на суму 300 млн. дол. США (209 млн. євро) для поповнення обігового капіталу з метою закупівлі природного газу, який має бути погашений в кінці зимового опалювального сезону. Після погашення, та у залежності від впровадження реформ, ЄБРР розгляне можливість розширення суми кредиту та залучення до фінансування проекту інших МФО.

До того ж, у 2009 році ЄБРР став донором чорнобильських фондів, надавши 135 млн. євро для реалізації згаданих проектів на ЧАЕС.

У сфері транспорту ЄС фокусується передусім на покращенні ефективності, безпеки транспорту та розвитку інтермодальності транспортних систем. Зусилля ЄС спрямовані здебільшого на посилення безпеки транспорту, інтеграції української інфраструктури в європейську через розвиток міжнародних транспортних коридорів, розширення членства України в європейських транспортних організаціях. Підтримка ЄС відбувається головним чином через організацію навчальних курсів для українських транспортних чиновників, фінансову участь в інфраструктурних проектах, допомогу в адаптації законодавства до європейських *acquis communautaire*.

Сферою транспорту, у якій найбільш інтенсивно відбувається співпраця України та ЄС, є авіаційна. Наразі тривають переговори щодо створення спільного авіаційного простору між Україною та ЄС. Для досягнення кінцевої мети цих переговорів потрібно щонайменше забезпечити надійність безпеки польотів. Тому переважно всі спільні проекти в цій сфері стосуються цього питання. Так, у червні 2009 року завершився проект Twinning «Гармонізація законодавчих норм та стандартів України з законодавчими нормами та стандартами ЄС у сфері цивільної авіації», реалізація якого тривала 21 місяць²⁴. У рамках проекту представники Державіадміністрації навчалися та проходили стажування в Україні, Франції та Польщі. Окрім того, фахівці Державіадміністрації розробили детальний план дій щодо імплементації європейських правил з безпеки польотів. Цей план включає графік імплементації, а також опис перехідного періоду та перехідні положення, підготовлені після консультацій з представниками авіаційної галузі.

У жовтні 2009 року відбувся семінар в рамках ще одного проекту – «Проекту TRASECA з безпеки цивільної авіації та навколишнього середовища», запровадженого ЄС²⁵. Метою проекту є гармонізація процедур у згаданих сферах з європейською

²⁴ <http://twinning.com.ua/>

²⁵ http://ec.europa.eu/delegations/ukraine/press_corner/all_news/news/20091026_1_en.htm

практикою. Участь у проекті беруть чотири ключових експерти, які перебуватимуть у Києві протягом трьох років, і організуватимуть процес навчання авіаційних чиновників країн, що беруть участь в проекті TRACECA. Завданням ж семінару було висвітлення наступних трьох фаз проекту та розповсюдження інформації про розвиток співробітництва в інших сферах транспорту в рамках проекту TRACECA.

Розпочалася реалізація ще двох проектів Twinning у галузі транспорту. Один з них - «Надання підтримки в підвищенні безпеки вантажних перевезень і автотранспорту в Україні». Органами - бенефіціарами з української сторони виступають Міністерство транспорту і зв'язку України та Державна автомобільна інспекція Міністерства внутрішніх справ України. Партнери – Франція, Австрія, Польща. Термін реалізації проекту – 21 місяць, а сума – 1 млн. євро. Інший проект – «Підтримка формування політики в галузі транспорту». Органом-бенефіціаром з української сторони виступає Міністерство транспорту і зв'язку України. Партнери – Німеччина, Австрія. Термін реалізації проекту – 27 місяців, а сума – 1 млн. євро.

ЄС виступає ініціатором ще одного проекту, спрямованого на підвищення кваліфікації українських спеціалістів у сфері транспорту, – Спільного європейського проекту «Магістр: «Інтероперабельність/Безпека/Сертифікація» в галузі міжнародного залізничного транспорту в Україні та Центральній Азії» (MISCTIF) за програмою TEMPUS²⁶. Учасники цього проекту – провідні університети та національні залізниці шести країн-учасниць – Франції, України, Латвії, Казахстану, Киргизії та Польщі. На першому етапі реалізації проекту – орієнтовно до кінця 2010 року - буде здійснено підготовку десяти викладачів Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту ім. академіка В. Лазаряна та десяти залізничників-практиків з України. На другому етапі проекту – до кінця 2010 року відбуватиметься навчання українських студентів-залізничників. Вартість проекту – 1,3 млн. євро. Фінансування – повністю за рахунок ЄС.

Ще одним розпочатим у 2009 році проектом технічної допомоги ЄС Україні у транспортній сфері є проект «Підтримка інтеграції транспортної системи України до Транс-Європейської транспортної мережі ТЕМ-Т», спрямований на покращення діяльності транспортного сектору шляхом надання допомоги Міністерству транспорту та зв'язку України у розробці та впровадженні Стратегії та Плану дій інтеграції транспорту до Транс-Європейської транспортної мережі²⁷. Реалізація проекту відбуватиметься протягом 29 місяців, а бюджет складає 6 млн. євро.

²⁶ <http://www.mintrans.gov.ua/>

²⁷ <http://www.mintrans.gov.ua/>

Підтримка ЄС розвитку транспортної інфраструктури України відбувається здебільшого через фінансову підтримку відповідних проектів з боку ЄБРР. У січні 2009 року ЄБРР надав «Укрзалізниці» кредит на суму 62,5 млн. дол. США на купівлю вантажних вагонів у рамках програми оновлення рухомого складу²⁸. Однак надалі Банк відмовився розширювати кредитну лінію, як було погоджено наприкінці 2008 року, через відсутність реформ у залізничному секторі України.

Натомість в інших сферах транспорту співробітництво України та ЄБРР відбувалося більш активно. У травні 2009 року вступила в дію кредитна угода між ЄБРР та Іллічівськом морським торговим портом на суму 26 млн. євро, яка передбачає реконструкцію причалів порту та закупівлю перевантажувального обладнання. До того ж, у 2009 році було підписано ще два проекти ЄБРР у портовій галузі. Один з них передбачає кредитування з боку ЄБРР компанії «Odessa Terminal Holdco Ltd.» («OTHL») на суму 37 млн. дол. США та придбання 5% частки в її акціонерному капіталі. Кошти будуть спрямовані на збільшення пропускної спроможності порту через будівництво та розвиток нового контейнерного терміналу (загальна вартість якого – 130 млн. дол. США), оператором якого буде дочірня компанія «OTHL» - «Бруклін-Київ Порт». Іншим проектом ЄБРР є фінансування будівництва нового сухого портового терміналу у промисловій зоні міста Одеса, яке розраховане на 38 млн. дол. США. Проект реалізує ТОВ «Євротермінал», яке і виступає в якості позичальника 27 млн. дол. США кредитних коштів

Також влітку 2009 року ЄБРР прийняв рішення профінансувати проект відновлення автошляхів та управління дорожнім рухом Львова. Він є найбільшим пакетом муніципального фінансування, що надається Банком у Західній Україні і включає кредит на суму 12 млн. євро комунальному підприємству громадського транспорту «Львівелектротранс» («ЛЕТ») та кредит на суму 26 млн. євро комунальному підприємству «Львівавтодор», створюваному для будівництва і утримання доріг та управління дорожнім рухом у місті.

Таким чином, співпрацюючи з ЄС у 2009 році, Україна продовжила модернізувати свою інфраструктуру в рамках кількох проектів ЄБРР, підвищувати кваліфікацію державних службовців у енергетичній та транспортній сферах, а також завершила переговори щодо приєднання до Європейської енергетичної спільноти.

Висновки

Міжнародна та фінансова криза різко скоротили обсяги торгівлі та змінила напрямок потоків капіталу між Україною та країнами ЄС-27. Зокрема, більш ніж у вдвічі

²⁸ <http://www.ebrd.com/projects/psd/country/ukraine.htm>

скоротився товарообіг між країнами та притік прямих іноземних інвестицій, майже на чверть впала торгівля товарами, а чисті середньо- і довгострокові запозичення стали від'ємними.

В той же час принципових змін у економічному співробітництві з ЄС майже не відбулось. Зокрема, у 2009 році не були завершені переговори щодо створення поглибленої зони вільної торгівлі, яка могла б значною мірою змінити формат економічних відносин між країнами. Важливими досягненнями стали завершення переговорів щодо приєднання до Європейської енергетичної спільноти та домовленості щодо допомоги ЄС у модернізації української газотранспортної системи. Однак ці досягнення створюють нові можливості, але майже не змінюють поточний стан справ. У питаннях руху робочої сили тривала реалізація домовленостей минулих років. Важлива ініціатива ЄС – надання макрофінансової допомоги Україні – поки не може бути реалізувала, оскільки умовою її надання є виконання програми реформ, погодженої з МВФ. Можливо, роком структурних змін у відносинах з ЄС стане 2010 рік. Це стане завданням для нового покоління політиків, які прийдуть до влади після президентських виборів в Україні в 2010 році.

Андрій Веселовський,

*Представник України при Європейському Союзі.
Надзвичайний і Повноважний Посол України,
кандидат політичних наук.*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА УКРАЇНА: МІЖ ДОКОНАНИМ ТА НЕДОКОНАНИМ

2009 рік виявився роком задовгої кризи, світового фінансового перезавантаження, президентської передвиборчої боротьби в Україні та безпрецедентно складного погоджувального процесу в ЄС. Однак, незважаючи на всі об'єктивні та суб'єктивні складності, відносини України і Європейського Союзу продовжували зміцнюватись в політичному і секторальному вимірах. Після червневих загальних європейських виборів в ЄС з 1 грудня почало наочно з'являтися нове – «лісабонське обличчя» Євросоюзу. Не за горами і вибори в нашій державі, в очікуванні на результати яких завмерли і в ЄС, і в Україні. Не буде перебільшенням сказати, що від них залежить подальша динаміка діалогу Києва і Брюсселя.

Доконане.

З року в рік увесь комплекс питань відносин Києва та Брюсселя стає предметом розгляду в рамках самітів України та ЄС. Цього року він відбувся в Києві, 4 грудня, ставши, по суті, першим найвищим заходом спільного діалогу за нових умов для Європейського Союзу. Лише кілька днів тому перед цим в ЄС набула чинності Лісабонська угода: завершився тривалий етап інституційної непевності ЄС, який пам'ятає і невдалі спроби референдумів в Нідерландах і Франції у 2005 році щодо, на той час, Конституційного договору, і провальний референдум в Ірландії у 2008 році щодо нової редакції засадничого договору ЄС – Лісабонської угоди, і «пристрасті» навколо ратифікації цієї угоди в ФРН, Польщі та особливо Чеській Республіці.

Однак, маючи чітку стратегію дій та політичне бачення більшості європейських столиць стосовно подальшого шляху розвитку європейського проекту довгоочікуване реформування Євросоюзу стало доконаним фактом. Хоча майбутнім Іспанському, Бельгійському та Угорському головуванням в ЄС ще доведеться чимало попрацювати заради забезпечення ефективної роботи реформованих європейських інституцій та їхніх нових механізмів, що діятимуть у відповідності до нової системи, навряд чи слід сумніватися, що питанню надано найвищий рівень уваги. Не випадково, що саме вони фігурують як ключові серед пріоритетів наступного Тріо головувань в ЄС протягом наступних півтора років, аж до 1 липня 2011 року.

Реформований Європейський Союз стає більш амбіційним проектом. Це вже dokonаний факт, який застерігає учасників, що вимогливість з боку Брюсселя щодо виконання копенгагенських критеріїв, необхідних для початку (або продовження) шляху до членства в Союзі, лише зростатиме. Підтверджено це було, зокрема, 26 листопада в ході чергового засідання Європейського парламенту в Страсбурзі, де він схвалив резолюцію в сфері стратегії розширення ЄС та наголосив, що нинішні та потенційні країни-кандидати на членство в Європейському Союзі повинні продовжувати зусилля в напрямі реформування, аби залишатися в руслі наближення до членства. Таким ключовим питанням як верховенству права, свободі висловлювання, добросусідським відносинам, належному забезпеченню прав етнічних меншин та боротьбі з корупцією і організованою злочинністю слід надавати належну увагу.

В зазначеній резолюції Європарламент підтвердив відданість стратегії розширення ЄС, яке назвав «найбільш успішною з усіх політик», але Україну в ній не згадав. Мова йшла про Західні Балкани, Ісландію, зрештою Туреччину, з якою переговорний процес триває не одне десятиліття. Розширення може торкнутися нашої держави тоді, коли її визначать в якості потенційного кандидата. Не говорячи цього публічно, керівники ЄС протягом останніх двох років, чому автор був особисто свідком, неодноразово орієнтували Київ на активну роботу над Угодою про асоціацію. Її виконання, давали зрозуміти вони, і стане вхідним квитком до участі в розширенні. Саме такою виглядала атмосфера в 2007 році, коли погоджувався переговорний процес щодо Угоди про асоціацію. Такою вона, хоча й у меншій мірі, залишалася навесні 2008 року, коли розпочалися переговори про зону вільної торгівлі в рамках цієї Угоди.

На кінець 2009 року dokonаним фактом для Брюсселя стало розуміння того, що Україна, з її теперішньою розбалансованістю системи влади та недостатнім рівнем ефективності у роботі органів державної влади щодо здійснення реформ та виконання домовленостей, взятих у рамках діалогу з Євросоюзом, не вийшла на рівень партнера, з яким перемовини про перспективу членства можна розпочинати вже сьогодні. Щоб до цього наблизитися, слід пройти тернистий шлях завершення переговорів про Угоду про асоціацію з ЄС, яка, станом на кінець 2009 року, продовжує бути предметом переговорів. При тому, що політико-безпекова, візово-правова та секторальна частини в цілому погоджені, ще слід домовитися про зону вільної торгівлі з ЄС, без якої Угода не є комплексною, якщо враховувати зміст мандату Європейської Комісії на переговори з Києвом. Слід також досягти розуміння з Брюсселем у безвізовому діалозі, інтегруватися з електричними мережами Європейського Союзу, його спільним авіаційним простором, не кажучи вже про спільний енергетичний простір.

Кожна зі згаданих ділянок – безпосередня відповідальність профільних служб в Україні та Євросоюзі, і лише їхня сукупна воля та злагодженість, виражена в конкретних домовленостях та помножена на їх ефективне виконання, здатна створити умови для аргументованого порушення питання щодо майбутнього членства України в Європейському Союзі, головне – без остраху поглибити «втому від української теми».

Створення цих умов – факт, на жаль, недоконаний в практичному змісті, але не в політичному, де присутнім є рішення лідерів ЄС та України від вересня 2008 року в Парижі про визнання України європейською країною. Почнемо доводити політичні сигнали реальними досягненнями в Києві та Україні загалом, зніmemo і «втому», і «підозри» про серйозність європейських інтеграційних намірів.

Основи для цього є, оскільки визнаються досягнення у політичних і торгово-економічних взаєминах між Україною і ЄС, високий рівень взаємодії у питаннях зовнішньої політики і безпеки, юстиції і внутрішніх справ, енергетики і галузевої співпраці. Тривалий час Євросоюз 27-ми країн-членів залишається головним торговельним партнером нашої держави, вимірюючись, орієнтовно, 30-ма відсотками торговельного обігу. Для ЄС Україна стала «флагманом співробітництва» у Східній Європі, а також важливим партнером, з яким відпрацьовуються принципово нові механізми відносин з третіми країнами. Ця роль нашої держави є хоча і доконаним фактом, проте перехідним: навчимося гідно справлятися з нею, з часом вийдемо на нову.

Наразі задовольняємося помірними, проте важливими для перспективи звершеннями. Наш річний доробок підсумований в заяві лідерів України та ЄС за результатами Тринадцятого саміту Україна-ЄС в Києві 4 грудня. Вони привітали третій звіт про прогрес на переговорах щодо Угоди про асоціацію, а також відзначили значне просування у переговорному процесі та її передовий, інноваційний і всебічний характер. Вони підтвердили рішучість якомога швидше завершити переговори, враховуючи складний, амбіційний і технічно вимогливий характер багатьох аспектів Угоди, зокрема сегмент про всебічну та поглиблену зону вільної торгівлі. В тексті Спільної заяви позитивно згаданий безвізовий діалог України і ЄС, який відтепер набуває титулу «структурованого», а отже по суті мало чим відрізнятиметься від так званих дорожніх карт, які надавалися кілька років тому балканським країнам – нині членам безвізового режиму. Проте не зникли й умови, зокрема в сфері безпеки документів.

Недоконане.

На кінець 2009 року Україна і Європейський Союз змогли продемонструвати досягнення, якість яких оцінить, хіба що спеціаліст, знайомий з усіма тонкощами і складнощами міждержавних перемовин і домовленостей. Відтак, недоконаним залишилося досягнення таких зрушень в діалозі з ЄС, які б змогли бути легко спожиті пересічним українцем, непосвяченим в усі деталі і перипетії відносин Україна-ЄС в комплексі. Для нього – українського громадянина – 2009 рік в діалозі Києва та Брюсселя пройшов або в світлі очікувань на підписання Угоди про асоціацію, або коментарів теми відносин Україна та ЄС кандидатами на вищу посаду в державі, або традиційного прагнення вступу України до ЄС в якійсь далекій перспективі (з якою в Україні всі згодні), або просто залишився порожнім звуком.

Хіба широко відомим в Україні є те, що переговори щодо створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС – це величезний пласт узгоджень та домовленостей, які можна порівняти чи не з революційними змінами для української економіки? Що одного тільки тексту на цю тему очікуємо мало не тисячу сторінок? Змінити доведеться все, адже предметом переговорів є не лише лібералізація торгівлі товарами і поступове скасування митних тарифів, але й усунення нетарифних торгових обмежень, у вигляді відмінних технічних стандартів. У минуле мають відійти перехідні в умовах молодшої незалежності і не завжди чесні підходи до торговельно-економічних відносин; запанувати мають вимоги до членства України в СОТ, про що нам постійно нагадують в Брюсселі.

Хочемо наблизитися до ЄС економічно, хочемо інтегруватися з його господарсько-правовою системою? Слід серйозно опікуватися гармонізацією власного законодавства із законодавством ЄС в низці секторів економіки. Змінити доведеться і підходи до державних закупівель. Про нагальність ухвалення закону, адекватного єсівським стандартам в цій сфері, не перестають казати в Брюсселі, бо від цього залежить просування в цілому в економічному вимірі відносин з ЄС.

Недоконаними залишаються і важливі питання в сфері енергетичного співробітництва з ЄС, а це – виконання домовленостей спільної Міжнародної інвестиційної конференції Україна-ЄС щодо модернізації газотранспортної системи України (Брюссель, 23 березня ц.р.), насамперед зобов'язань щодо реформування енергетичної сфери. Звершення, звісно, є, зокрема у вигляді підписаної Декларації намірів за результатами згаданої конференції і домовленостей про ширше коло реформ, погоджених 31 липня 2009 року в контексті підтримки міжнародними фінансовими інституціями реформи газового сектору України. Сьогодні справа за практичною роботою над взятими Україною зобов'язаннями, зокрема прийняттям закону України про

функціонування ринку природного газу. І, можливо, вже невдовзі Україна приєднається до Договору про Європейське енергетичне співтовариство, що надасть безпеку енергопостачання для нашої держави і ЄС та стане важливим кроком на шляху енергетичної інтеграції України та ЄС. Але якщо Верховна Рада не ухвалить цей закон, то Україна не приєднається, і програє від цього Україна, а не ЄС.

Згідно з рішеннями Паризького саміту 2008 року, Україна та Європейський Союз розпочали діалог про перспективне запровадження безвізового режиму. Цей діалог будується за принципом виконання Україною критеріїв та вимог ЄС у сфері Шенгенського законодавства за чотирма основними напрямками: забезпечення безпеки документів, у тому числі запровадження збору біометричних даних, боротьба із нелегальною міграцією, включаючи реадмісію, підтримка громадського порядку і безпеки, забезпечення фундаментальних прав громадян.

Як вже зазначалося, безвізовий діалог Україна-ЄС за своїм форматом наслідує діалог, який свого часу успішно пройшли країни-кандидати на вступ до ЄС (Румунія та Болгарія), і зараз реалізують країни Західних Балкан. Але й тут є недоконаність: назвемо хоча б неможливість просування до безвізових поїздок українських громадян до ЄС без ухвалення в Україні закону про захист персональних даних, який є необхідною складовою адекватної взаємодії у візово-міграційному вимірі.

Так само залишились численні менш помітні, але системні завдання, невиконані Україною, зокрема в питаннях, що стосуються спільного авіаційного простору (безпека польотів), створення Регіонального екологічного центру в Україні чи Рамкового Протоколу до Угоди про партнерство та співробітництво Україна-ЄС про участь України в тематичних програмах ЄС.

Неможливо йти далі без реформ і в інституційній галузі – перетворення Кабінету Міністрів України з галузевого органу на політичний. Так само неможливо не проводити адміністративну реформу – не як перекроювання адміністративних меж, а як делегування повноважень. Відсутність результатів в цих та інших питаннях у рамках «домашньої роботи» України зупинить подальшу європейську інтеграцію України, чого не хочуть ані в Європейському Союзі, ані, хочеться вірити, в Україні.

Між доконаним і недоконаним.

Замість підписання Угоди про асоціацію України та ЄС погоджено і починає діяти Порядок денний асоціації Україна – ЄС. Цей документ позиціонується як інструмент практичної асоціації між Україною та ЄС. Він фіксує амбітні заходи в усіх сферах взаємної

співпраці України та ЄС, наближаючи її практичними діями до ЄС. Він дає зрозуміти, що асоціативне зближення між сторонами не зупиняється ні на крок. Сьогодні слід думати про те, як цей Порядок денний асоціації виконувати та довести Брюсселю, а з ним – і всім столицям-скептикам, що євроінтеграція України – не політичне гасло, а практична дія, вибір, не кон'юктурний, а світоглядний.

За практичною дією прийде і амбітна Угода про асоціацію. В ЄС тільки-но починають жити за лісабонськими умовами: не один місяць знадобиться перед тим, як налагодять свою роботу нова Європейська служба зовнішньої діяльності, як розпочнеться повноцінна діяльність в рамках нового, об'єднаного мандату Комісара ЄК з зовнішніх справ та політики розширення ЄС та Високого представника ЄС з питань Спільної зовнішньої і безпекової політики / Віце-президента Європейської Комісії, як європейські інституції розпочнуть жити життям, визначеним міжнародною правосуб'єктністю Європейського Союзу.

А це значить, що в ЄС сьогодні – купа внутрішніх клопотів, і в Брюсселі не хотіли б нових від Києва: не для себе, а для України в першу чергу. Слід визнати, що в Європейському Союзі дотепер зберігається помітний брак єдиного бачення перспектив відносин з Україною. Внутрішній розвиток в Україні часто-густо лише додає вибачень для Брюсселя в цій темі. Не просто працювати і українським дипломатам, як в Києві чи Брюсселі, так і в інших столицях ЄС, доводячи європейську ідентичність нашої держави.

Напередодні наших президентських виборів в Брюсселі пам'ятають складний, але визначальний період, який пройшла Україна за останні роки, починаючи зі зламу 2004-го та 2005-го років. Тут визнають незаперечні досягнення в сфері свободи слова, але лякаються виру кризових явищ – від політики до економіки. Тут пам'ятають демонстрацію політичної зрілості української влади в момент забезпечення вступу України до СОТ, однак турбуються через здатність українських лідерів домовлятися на перспективу. Тут чують голосні заклики України до перспективи членства, і так само голосно кажуть про сумніви у внутрішній стабільності в Україні та європейській послідовності її внутрішньої політики.

Тут, в ЄС, чекають українських реформ. Реформ не в сенсі проголошення планів, чи прийняття розпорядження уряду, а в сенсі вироблення всіма інститутами держави спільного бачення дій на середньострокову перспективу. Це бачення, оформлене у вигляді не розлогого документа, доцільно опрацювати з Європейською Комісією. Так, українська європейська інтеграція рухається. Коли зигзагом, коли малопомітно, попри економічну і політичну негоду. При цьому вона, з характерним для новачків апломбом, ще й виявляє завищену вимогливість до своїх партнерів в Брюсселі. Але ж очікування-то – високі! Те,

що ці настрої ми збережемо і після виборів взимку наступного року, - безперечно. Хочеться вірити, що також зможемо їх доповнити виразним практичним змістом та злагодженою і скоординованою роботою вдома.

ПАРАМЕТРИ ЗОНИ ВІЛЬНОЇ ТОРГІВЛІ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В УМОВАХ ФІНАНСОВО – ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Слід зазначити, що положення щодо запровадження режиму вільної торгівлі між Україною та ЄС складатимуть базис майбутньої угоди про асоціацію між Україною та ЄС на заміну чинної угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС.

На сьогодні сторони зазначили, що наповнення майбутньої ЗВТ буде спрямовуватися на досягнення максимально глибокої економічної інтеграції, до якої будуть готові сторони, та не матиме аналогів з попередньої практики Євросоюзу.

Запровадження режиму вільної торгівлі відбуватиметься в рамках всеохоплюючої та поглибленої зони вільної торгівлі у форматі «ЗВТ+» з акцентом на регуляторному співробітництві. Формат “ЗВТ плюс” передбачатиме не лише скорочення та ліквідацію торговельних обмежень у торгівлі товарами. Сторони, водночас, намагатимуться лібералізувати такі сфери як торгівля послугами, режим прямих іноземних інвестицій та державні закупівлі.

Зважаючи на те, що невід’ємною частиною поглибленої ЗВТ буде приведення українського законодавства та практик у відповідність до норм ЄС, особливого значення набуває положення щодо застосування міжнародних і Європейських стандартів та інструментів у відповідних сферах співпраці.

Основні принципи, якими керується українська сторона під час ведення переговорного процесу, можна сформулювати наступним чином:

- **побудова Угоди про ЗВТ на принципах СОТ.** Основними принципами СОТ є захист національної промисловості через тарифи, зв’язування тарифів, забезпечення режиму найбільшого сприяння та національного режиму;
- **доступ до переваг економічного середовища ЄС** (або істотного наближення до них);
- **строковість.** В Угоді мають бути визначені точні рамки перехідних періодів, протягом яких відбуватиметься поступова лібералізація торговельних відносин, а також зафіксовані конкретні часові інтервали скасування усіх обмежень. Це сприятиме здійсненню активних дій впродовж визначеного перехідного періоду.

▪ **асиметрія, або відносна взаємність.** Застосування в Угоді принципу асиметрії, або відносної взаємності є необхідним для забезпечення пом'якшення та нівелювання можливих негативних наслідків від лібералізації двосторонньої торгівлі. Відповідно до принципу асиметрії, країни з перехідними економіками мають можливість скористатися правом збереження більш жорстких торговельних бар'єрів у двосторонній торгівлі з відносно економічно розвиненими країнами та забезпечити поступову лібералізацію національних ринків із запровадженням достатніх перехідних періодів. Такий підхід відповідає існуючій практиці у рамках СОТ;

▪ **мораторій на введення нових торговельних обмежень.** Цей принцип гарантуватиме заборону на застосування торгових обмежень, які можуть запроваджуватися у рамках торговельного режиму однієї із сторін.

Перспективи економічної інтеграції України в режимі поглибленої зони вільної торгівлі

Наразі слід констатувати, що переговорний процес вирізняється комплексністю та вимагає значної концентрації зусиль у рамках визначених 18 сфер зі співробітництва у рамках запровадження режиму вільної торгівлі.

За попередньою домовленістю сторін офіційні переговори відбуватимуться у рамках 3 блоків:

блоку з торгівлі товарами;

блоку щодо послуг, заснування компаній, інвестицій, руху капіталу та платежів;

блоку щодо правил торгівлі.

На даний час відбуваються переговори за наступними 18 напрямками співпраці у рамках відповідних Робочих підгруп:

1. Тарифна пропозиція;
2. Торгівля товарами;
3. Технічні бар'єри в торгівлі;
4. Інструменти торговельного захисту;
5. Санітарні та фітосанітарні заходи;
6. Сприяння торгівлі та співробітництво в митній сфері;
7. Протидія шахрайству;
8. Правила походження товарів;
9. Торговельні відносини в енергетичній сфері.
10. Послуги, заснування компаній, інвестиції, рух капіталу та поточні платежі.
11. Права інтелектуальної власності;
12. Географічні зазначення;
13. Конкурентна політика: антимонопольні заходи;
14. Конкурентна політика: державна допомога;

15. Державні закупівлі;
16. Торгівля та сталий розвиток;
17. Транспарентність;
18. Врегулювання суперечок.

Стратегія переговорів базується на досягненні балансу інтересів та формуванні компромісної позиції на основі принципів асиметрії та з урахуванням зобов'язань сторін у рамках СОТ. При цьому основним критерієм, яким керуються члени Української делегації, є виваженість позиції Української сторони при обговоренні відповідних положень, виходячи з реальних експортних можливостей та економічного потенціалу України.

Таким чином, ефективне просування переговорів, започаткованих лише у 2008 році, залежить, в першу чергу, від реальних перспектив доступу на ринки та конкретних пропозицій щодо відповідних поступок у рамках торговельної лібералізації поряд з політичними амбіціями сторін.

Водночас, з метою встановлення відповідних стратегічних рамок співпраці щодо створення зони вільної торгівлі слід виходити з таких передумов.

По-перше, невизначеності статусу Угоди про асоціацію в контексті закріплення положення щодо можливості майбутнього членства. Ця невизначеність, в свою чергу, впливає на рівень амбіційності зобов'язань, зокрема у рамках запровадження режиму вільної торгівлі та можливостей залучення України в цьому контексті до внутрішніх програм та відповідних структурних фондів ЄС у якості можливої країни – кандидата.

По-друге, відсутності попередньої практики з боку України щодо укладання відповідних угод у форматі ЗВТ+, що передбачає значну регуляторну апроксимацію до стандартів ЄС, в т. ч. адаптацію законодавства та відповідні інституційні зміни.

По-третє, відсутності чіткої концепції з боку ЄС щодо глибини відповідної апроксимації.

По-четверте, наявністю рамок для можливості досягнення компромісних рішень по концептуальним питанням через обмежений характер повноважень Європейської Комісії у рамках виданого мандату на переговори з Україною та категоричної позиції країн – членів ЄС з окремих питань.

По-п'яте, зобов'язуючого характеру домовленостей, закріплених за результатами переговорного процесу, та неможливості перегляду закріплених в угодах зобов'язань.

По-шосте, запровадження дієвого механізму врегулювання суперечок у рамках Угоди, що де-факто був відсутній у рамках чинної Угоди про партнерство та

співробітництво, який передбачає можливість застосування відповідних санкцій у рамках порушення відповідних зобов'язань за Угодою.

* * *

Взяти зобов'язання мають стратегічне значення для подальшого розвитку внутрішнього ринку та, відповідно, національної економіки, враховуючи попередньо визначені терміни дії Угоди строком на 10 років за пропозицією Української сторони. При цьому створення ЗВТ вже передбачає безстроковість дії відповідних положень Угоди у рамках запровадження режиму вільної торгівлі між Сторонами. При цьому необхідно усвідомлювати та співставляти рівень амбіційності та реальних можливостей України, враховуючи сучасні реалії, в т. ч. світову економічну кризу.

ENGLISH SUMMARIES

*Alla Kobylanska,
Veronika Movchan,*

Ukraine/the EU economic integration and cooperation: summary 2009

Ukraine/ the EU economic cooperation in 2009 has been mainly affected by the financial crisis. Trading turnover between Ukraine and the EU has reached \$ 17.2 billion in January—September 2009, trading deficit—\$ 4.4 billion. This equals 29.1percent of the total turnover of Ukraine for nine months, compared with 23.6 percent of turnover with the Russian Federation, the second most important trading partner of Ukraine. At the same time, the role of the EU—27 as a trading partner of Ukraine in 2009 continued gradually to reduce after the peak reached in 2003, when the turnover of Ukraine and the EU reached 35.9% of the total turnover of the country. While the aggregate turnover of Ukraine in 2009 has actually decreased in two times, the total trading in services has amounted to only 22 percent, measured year to year.

The EU is the main partner of Ukraine in trading in services, as it is in merchandise trade. According to the State Statistics Service, in January—September 2009 the trading in services with the EU—27 accounted for 41 percent of total trading in services, while with the Russian Federation—27 percent. For nine months in 2009 the EU—27 accounted for 32.0 percent of total services exported from Ukraine and 57.5 percent imported. For comparison, Russia's share amounted to 34.9 percent and 12.7 percent, respectively.

European Union remained a key foreign investor in Ukraine. Its share in total FDI in Ukraine has kept almost unchanged compared to 2008 and accounted for 80.0 percent.

The completion of negotiations on accession to the European energy community and EU assistance in the modernization of the Ukrainian gas transmission system has been the important achievements in 2009. However, these achievements create new opportunities, but they almost do not change current situation.

Andriy Veselovskyi.

The European Union and Ukraine: between complete and incomplete.

At the end of 2009 Brussels gained a complete understanding that Ukraine has not reached the level of a partner ready for the negotiations about the EU membership due to its current imbalance of powers and lack of inefficiency of state authorities to implement reforms and agreements agreed upon within the dialogue with the EU. In order to get closer to this, Ukraine should walk a thorny path to complete negotiations on the Association Agreement with the EU, which at the end of 2009, is still negotiated.

Instead of signing the Association Agreement with the EU, the EU / Ukraine Association Agenda has been agreed upon and acted according to. This document is presented as a practical tool for the association between the EU and Ukraine. It captures all the ambitious measures taken in all areas of mutual cooperation between Ukraine and the EU, bringing it closer to the EU through practical actions. It makes it clear that associative convergence between the parties does not stop for a moment. Today it should be thought through how to implement this Association Agenda and to prove to Brussels and other skeptical capitals that Ukraine's European integration is not a political slogan, but a practical activity.

Leonid Pyrozhkov

The parameters of Ukraine/the EU free trade zone in terms of financial–economic crisis.

Free trade regime between Ukraine and the EU will be introduced within the comprehensive and deep free trade zone in the format “FTA +” with an emphasis on regulatory cooperation. Format "FTA Plus" will not only include the reduction and elimination of trade restrictions in merchandise trade, but also liberalization of such areas as trade in services, direct foreign investment and public procurement.

Negotiation strategy is based on achieving a balance of interests and fence—straddling position, grounded in the principles of asymmetry and obligations of the parties within the WTO. The Ukrainian delegation, when discussing the relevant provisions, uses the balance of probabilities as their main criteria, based on the actual exports capabilities and economic potential of Ukraine.

Інститут зовнішньої політики є відомчою структурою яка створена на базі Дипломатичної академії при МЗС України.

Інститут заснований у 2006 році з метою проведення наукових досліджень в галузі міжнародних відносин, зовнішньої політики та міжнародної безпеки в інтересах Міністерства закордонних справ України.

Інститут здійснює свою діяльність за науково-дослідницькими та видавничо-інформаційними напрямками.

Основними завданнями Інституту є:

комплексне дослідження зовнішньої політики України й іноземних держав, прикладних проблем міжнародних відносин та міжнародної безпеки;

розробка концептуальних засад зовнішньої політики України, підготовка практичних рекомендацій та прогнозів щодо розв'язання актуальних проблем сучасних міжнародних відносин та зовнішньої політики України, сприяння її відкритості та передбачуваності;

участь в реалізації міжнародних наукових та освітніх програм в галузі зовнішньої політики, міжнародних відносин і міжнародної безпеки.

Інститут відповідно до чинного законодавства має штат адміністративно-управлінського та наукового персоналу на контрактній та договірній основі, залучає до проведення наукових досліджень висококваліфікованих фахівців та експертів з установ та організацій України, іноземних держав та міжнародних організацій.

Пріоритетні тематичні напрямки наукових досліджень Інституту:

- зовнішня політика України: пріоритетні напрямки, стратегії та засоби реалізації;
- загальні проблеми міжнародних відносин;
- геополітичні проблеми в сучасних міжнародних відносинах та геостратегія України;
- проблеми регіональної та глобальної безпеки

Основні форми та напрямки діяльності Інституту:

- проведення наукових досліджень;
- реалізація наукових проектів;
- проведення конференцій, семінарів, круглих столів і публічних лекцій, дослідження на замовлення.
- створення спеціалізованих рубрик в профільних журналах та інших виданнях і засобах масової інформації;
- публікація монографій і аналітичних доповідей;
- видання щорічника „Зовнішня політика: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети”;
- видання щоквартальника „Міжнародний огляд”;
- створення та підтримання веб-сайту Інституту.

Наша адреса:

01025, м. Київ, вул. Велика Житомирська 2